

ZÖLD BELÉPŐ

XII. A környezetbarát városiasodás és rurális fejlődés európai trendjei
Témaszám: 93.

**A TÁJRENDEZÉSI TERVEK EGYSÉGESÍTÉSE
KÖZÉP-EURÓPÁBAN**

Összeállította:

Csemez Attila

a műszaki tudományok kandidátusa

Balogh Ákos

a mezőgazdaság tudomány kandidátusa

Budapest, 1997. november

TARTALOM

Bevezetés.....	3
1. TÁJTERVEZÉS-TÖRTÉNET MAGYARORSZÁGON	4
1.1. Tájtervezési tevékenység értékelése (19. és 20. század).....	4
1.2. Jelenlegi tájtervezési gyakorlat.....	6
1.3. Tájtervezés a törvények, rendeletek tükrében.....	7
2. TÁJTERVEZÉS KÜLFÖLDÖN	15
2.1. Tájrendezési tervek az Alpok–Adria térségben	15
2.2. Tájtervezés Németországban	21
2.3. Tájtervezés más nyugat-európai országokban	28
3. A KIALAKULT TÁJTERVEZÉSI HELYZET ÉRTÉKELÉSE	31
3.1. A hazai tájrendezési gyakorlat előnyei és hátrányai	31
3.2. A külföldi tájtervezési gyakorlat értékelése.....	32
4. A TÁJRENDEZÉSI TERVEK EGYSÉGESÍTÉSÉNEK PROGRAMJA.....	34
Összefoglalás.....	36
Felhasznált irodalom.....	37

Bevezetés

A németországi gyakorlat szerint – amelyet a természetvédelmi törvény egyértelműen kimond – a tájtervezés a természetvédelem eszköze. Nem véletlen, hogy az ismert német szaklap címe: Naturschutz und Landschaftsplanung (Természetvédelem és tájtervezés). Alcíme: Zeitschrift für angewandte Ökologie (Az alkalmazott ökológia lapja). A havonta megjelenő szaklap több szempontból is példaértékű. A Naturschutz und Landschaftsplanung a következő témakörökkel foglalkozik:

- a természetvédelem és a tájtervezés témaköréhez kapcsolódóan gyakorlat-orientált cikkek, jelentések,
- tudományos munkák, amelyek a természetvédelmi gyakorlatra vonatkoznak és közvetlenül felhasználhatóak,
- a rendezvények, az új publikációk, az aktuális hírek és a környezeti joggal összefüggő információk.

A szaklap – a tartalmi felépítés, az érdeklődési körök ismeretében – egyaránt segítséget nyújt, támogatja (szó szerinti fordításban)

- a táj- és várostervezőket,
- a tájépítészeket,
- az ökológiai szakvéleményeket készítő irodák munkatársait,
- a biológusokat,
- a földrajzosokat,
- a tájgazdákat, tájfenntartókat (Landespfleger)
- a mezőgazdászokat,
- az erdészeket,
- az építőmérnököket,
- a természetvédelmi, a tervezési és az irányítási hatóságok munkatársait,
- a természetvédelmi szövetségek tagjait.

Ez a németországi gyakorlat. Azé a Németországé, amelynek tájtervezői – az amerikai szakemberek megítélése szerint – csak a természetvédelmi és az üdülési kérdésekre szűkítik le tevékenységüket. Jóllehet – így az amerikaiak – a tájtervezőnek valamennyi, a tájjal kapcsolatos tevékenység szintetizálására kell törekedniük. Az USA-ban – Olmsted nyomdokain következetesen haladva – már a múlt század dereka óta ezt az utat járják. Többen egyetértve a megállapítással, abban látják az európai és a tengerentúli tájtervezés alapvető különbségét, hogy az előbbieket feladatukat szűkebben értelmezik, nem integrálják a tájtervezésbe a más szakterületek probléma megoldását, feladatukat „leegyszerűsítik”.

Mi, hazai tájrendezők, tájépítészek arra törekszünk, azt szeretnénk elérni, hogy tevékenységünknek minél előbb megteremtődjen a jogi háttere. Meggyőződésünk szerint az EU gyakorlat átvétele jelentős lépést jelent a hazai tájtervezés fejlődésében. A tájtervezés a fejlett európai országok gyakorlatának átvételével nálunk is a tájvédelem, a természetvédelem hatékony eszközévé válik.

1. TÁJTERVEZÉS-TÖRTÉNET MAGYARORSZÁGON

A rómaiak, hogy földet művelhessenek erdőket irtottak, vizes felületeket csapoltak le. A hadiutak mentén – a biztonságos közlekedés érdekében – nyíllövésnyi szélességű pászttán kivágták az erdőket. A mély fekvésű, a mocsaras területeken az utakat töltésre építették, bevágásokat mélyítették, vagy nagyobb területeket csapoltak le, azaz tudatosan alakították, rendezték a tájat.

A honfoglaló magyarok az erdőkkel, kisebb löszpusztákkal, mocsarakkal tarkított tájat, az erdőszyppet kezdték hasznosítani az Alföldön. Az évezredes, a folytonos emberi tevékenység napjainkig az Alföldet fátlaná, majd szikessé, szárazzá változtatta. Jóllehet a cél a mindenkori racionális tájhasználat volt.

A középkorban a várak, az erődítmények körül védelmi céllal, valamint a házak építéséhez, fűtéséhez irtották az erdőt. A hamuzsír előállításához is kellett a fa, e miatt vált Várpalota térsége kopárrá. A szerzetesek kolostoraik körül szántók művelésével, szőlők telepítésével, halastavak létesítésével ugyancsak jelentős tájszerkezeti, tájképi változásokat okoztak.

A hajóvontatáshoz legalább az egyik oldalon ki kellett a galériaerdőt vágni. A folyó karakterét, tájképi megjelenését a kísérő erdősáv eltávolítása megváltoztatta.

A 18–19. századi tájalakítás néhány kiemelkedő alkotása: Mikoviny Sámuel (1700–1750) birtokrendezési munkái, Balla Antal (1739–1815) Duna–Tisza csatorna tervei (négy változat), Tessedik Sámuel (1742–1820) Alföld fásítása, gyakorlati mezőgazdaság fejlesztése, Vedres István (1756–1830) futóhomok megkötési terve, 4000 magyar holdas mintagazdaság létrehozása, tiszántúli árapasztó/öntöző csatornák terve, Beszédes József (1786–1852) Sárvíz szabályozása, Balaton vízszintjének leszállítása, Duna szabályozása, a Hanság vízrendezése. Valamennyien a kor elvárásai szerint alakították környezetüket, rendezték a tájat.

Az olykor országresznyi terület befolyásolása ellenére a 18. század végéig, a 19. század elejéig a táj alakítása, módosítása lokálisnak tekinthető. A múlt század közepén, végén megkezdett nagyarányú tájváltoztatások a hazai társadalmi-gazdasági fejlődés egyenes következményei.

Jelentősége, jellege, megjelenési formája miatt, csak a múlt századtól tekintjük át a hazai tájrendezési, tájtervezési tevékenységet.

1.1. Tájtervezési tevékenység értékelése (19. és 20. század)

Az első nemzetközi tervpályázat eredményeképpen megszületett közpark a Városliget. Díjnyertes tervezője Nebbien Henrik volt (1813). Az 1817-ben már megvalósult együttes jellegzetesen tájrendezési, birtokrendezési jellegű munka volt. Nem véletlenül, hiszen Nebbien a Városligetnél kevésbé látványosabb, de annál eredményesebb birtokrendezésből élt.

A magát Ökonomierat-nak vagy Wirtschaftsrat-nak (gazdasági tanácsos) nevező Nebbien a terveket a kor divatjának megfelelően a „tájszépítés” égisze alatt készítette, de nem csak, vagy elsősorban nem vizuális-esztétikai megfontolások vezették. Ellenkezőleg, birtokrendezési terveivel a terméshozadékot kívánta elérni. A hozamokat a táji adottságokhoz jobban alkalmazkodó, a természeti erőforrásokat racionálisan kihasználó tájrendezési módszereket alkalmazott. Terveiért pedig a többlettermés egytizedét kérte.

Az ökonómiai, az ökológiai és az esztétikai szempontok ilyen szintű megvalósult szintézisére azóta is ritkán adódik példa.

A birtokrendezés a múlt században sem jelentett lényegében mást, mint napjain mezőgazdasági területrendezése: a célszerű nagyságú és művelésű táblák kialakítását, az utak megépítését, a vízrendezési munkákat, a fásítások végrehajtását. A táblák határain, a legelők szélén és az utak, földutak mentén fasorokat, erdősávokat telepítettek.

A termésmenvelés a talajvízszint szabályozásával, a kondicionáló hatás növelésével volt elérhető. A kondicionáló hatás pedig elsősorban a szél- és a vízerózió csökkentését, a helyes táblaméretek megválasztását jelenti. Értelemszerűen jelentős szerepet kapott a mocsarak, a vízjárta felületek kiszáritása is. A termésmenvelés általánosan elterjedt, olykor egyetlen gyakorlata ugyanis a művelésbe vonható terület növelése volt.

A század közepétől felgyorsultak a folyószabályozási és a patakmeder-rendezési munkák. A szabályozás ország rész méretű vagy egy-egy vízgyűjtő területre kiterjedő volt, egy régiót, illetve kistérségnyi területet érintett. A patakok rendezése elsősorban a szomszédos rétek, a völgyfenéki területek lecsapolására, szántófölddé alakítására, az árvédekezés megvalósítására irányult. Míg a folyószabályozások országos programok voltak, addig a kisvízfolyásokat a kultúrmérnöki hivatalok mérnökei rendezték.

A beavatkozások mértékét tekintve, kétséget kizáróan a Tisza szabályozása volt a legjelentősebb. Célja az árvizek szétterülésének megakadályozása, a vízlefolyási, a jégelvonulási viszonyok javítása, valamint a zavartalan hajózás biztosítása volt. A munkálatok érdekében gróf Széchenyi István (1791–1860) megalakította a Tiszavölgyi Társulatot (1846). A „szerződmény” szerint magánjogi alapon mindenki a ráeső haszon arányában járul hozzá a Tisza-völgy ármentesítésének és lecsapolásának költségeihez.

Tiszaújlaktól Titelig 1846 és 1872 között 138 kilométer hosszúságban összesen 107 átvágást végeztek. A Tisza 510 kilométerrel rövidült meg. Az ármentesítés keretében 4600 hektár területet sajátítottak ki, 1250 km-nyi töltést építettek 54,4 millió m³ föld felhasználásával. A mentesített terület nagysága 1 360 000 ha volt, a költség pedig 20,2 millió forintra rúgott.

A Tisza földterület-növelő szabályozása *második honfoglalással* felérő nyereséget jelentett. Ennek ellenére a munkálatokat számtalan kritika és támadás érte. A vádaskodók támogatójának szegődött az 1863. évi rettenetes aszály. A földek kiszáradását és a csapadék hiányát a szabályozásnak tulajdonították. A csapadékos esztendőben pedig a belvizek okoztak gondot. Az építkezések első szakasza az ármentesítéssel lezárult. A második, a belvízrendezés csak vontatottan haladt. A harmadikra, a mentett területek öntözésére pedig nem, vagy csak késve került sor. Az átvágások keskeny keresztmetszete, a kanyarulatok nyitva hagyása, a töltések távolsága (a keskeny árterület) a vízepítési hiányosságokat, illetőleg a tapasztalatlanságot jelezte.

A tárgyilagos bírálók közül Overmars holland mérnök véleménye meggyőző. Szerinte a töltésépítés csak a védőeszköz, a megelőző intézkedések a legfontosabbak az ármentesítésben. Javasolta ezért a Kárpátok lejtőinek erdősítését, és gyepesítését, valamint a Tisza és mellékfolyóinak felső szakaszán tározók építését. A lefolyó vizek visszatartásával ugyanis az árvízveszély csökkenthető. Nézetei ma is helytállóak, követendőek lennének, a korszerű tájrendezési elveknek megfelelnek.

A Tisza mellékfolyóit is hasonló módon szabályozták. A Szamoson 36 átvágással 78,8 km-rel (58%-ra), a Bodrogon 15 átvágással 65 km-rel (42%-ra), míg a Körösök vízgyűjtő területén (Berettyó, Sebes-, Fekete- és Hármaskörös) 248 átvágással 545 km-rel (45%-ra) csökkentették a folyók hosszát. A nagyarányú beavatkozás révén a Berettyón a fenékesés például 1,5 cm/km-ről 4 cm/km-re növekedett!

Vízrendezési munkálatok a Dunán és jobb oldali mellékfolyóin (Rába, Sió, Dráva, Száva) is folytak. A hajózás és az ármentesítés érdekében, különösen a főváros alatti szakaszon csökkent jelentősen, több mint 100 km-rel a Duna hossza.

A Balaton lecsapolását a rómaiak már megkezdték. Kriger 1766 és 1776 közötti terve szerint a Balaton „helyén” csak egy keskeny vízsáv maradt volna. A Balaton két méter meghaladó ingadozásának mérséklésére Beszédes József a tó vízszintjét jelentősen (3,8 m) csökkentette. (A középkori vízszint mintegy négy méterrel volt a jelenleginél magasabb). A Balaton kiszárítása 46 000 ha földterület felszabadítását és a vasút védelmét egyaránt szolgálta volna. A legnagyobb tavunkat elemésztő terv pénzügyi nehézségek és a Nádor-csatorna Társulat kemény ellenállása miatt szerencsére nem valósult meg.

A század közepétől kezdődően egyre inkább terjedt a vasútépítés. A vonalas létesítmény építése az Alföldön jelentős töltésépítést igényelt. A nyomvonalak mellett keletkező kubikgödrök értékes biotópok megtelepedését segítették elő. Sajnálatosan ezek az anyaggyerő helyek – a vályogvetők gödreihez, az agyag és homokbányákhoz hasonlóan – a feltöltés áldozataivá váltak. Az ökológiai szemlélet hiánya a mai napig pusztítja ezeket a nedves életheleket.

A vasútépítési munkálatok közül a Déli Vaspálya Társaságnak (1876, Bécs) a Budapest–Nagykanizsa közötti szakaszát érdemes tájrendezési szempontból kiemelni. A Balaton menti töltés (déli part) jég elleni védelmére ugyanis erdősávot telepítettek. Az erdeifenyő sávban ma többnyire hétvégi házak, nyaralók vannak. Tulajdonosaik nem is sejtik, hogy a fák kivágásával az egykori véderdőt pusztítják.

A berkek átvágására is a vasút építéskor került sor. A töltésekkel megszűnt a vizek előtisztítása, mivel a berkeket lerekesztették, a kis-vízfolyásokat mederbe terelték és közvetlen a tóba vezették. A hátrányos következmények viszont csak egy évszázaddal később a tó fokozatos feltöltődésekor, elszennyeződésekor váltak nyilvánvalóvá. A helyzetet javíthatna a már megkezdett ún. berki gazdálkodás és a megkezdett „visszaberkesítés”, amely megakadályozhatná a délről érkező szennyezések tóba jutását. (Félő, hogy a napjainkban tervezett autópálya építésével a károkozás megismétlődhet. Az autópálya település/táj szerkezetbe illesztésekor, nyomvonalának tervezésekor – az előzmények ismeretében – talán érdemes lenne mérlegelni a kárkövetkezményeket is.)

1.2. Jelenlegi tájtervezési gyakorlat

A jogi, rendeleti szabályozás hiánya, illetve elégtelen volta ellenére készülnek hazánkban tájrendezési tervek, tanulmányok. A rendkívül sokrétű tájtervezési tevékenység léptéke, jellege szerint lehet regionális, lineáris, lokális és az előző kategóriákba nehezen sorolható: egyéb. A tervek, tanulmányok önállóak „tájrendezési”, vagy más dolgozatok munkarészei.

Regionális léptékű tájtervezési tevékenység

- az országrészek, tájegységek, megyék fejlesztésére,
- a védett területek (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek) megóvására,
- a mélyművelésű bányák hatásterületére,
- az üdülő tájak, üdülő körzetek feltárására

irányulhat.

Lineáris jellegű tájrendezési munkák

- a vonalas létesítmények (utak, légvezetékek, töltések) tájba-illesztésére,
- a zöldfolyosók kialakítására,
- a vízfolyások környékének rendezésére

vonatkozhatnak.

Lokális léptékű tájrendezési tervek

- a települések, a településcsoportok táji adottságaikhoz igazodó fejlesztésre,
- a külszíni bányák hatásainak feltárására,
- a mezőgazdasági termesző felületek meliorálására,
- az ipari területek káros hatásainak csökkentésére,
- a tájsebek (bányák, meddő és hulladék depóniák) gyógyítására,
- az üdülés-idegenforgalmi fejlesztésekre

készülhetnek.

Egyéb tájrendezési munkának

- valamennyi megvalósítási jellegű terv, továbbá
- a létesítmények tájbaillesztése,
- a tájképi potenciál meghatározása,
- a tájértékelési munkarész kidolgozása,
- a mérnökbiológiai építésmód alkalmazása,
- az élőhelyek rehabilitálása

tekinthető.

1.3. Tájtervezés a törvények, rendeletek tükrében

A hazai tájtervezést szabályozó törvényeket, rendeleteket tekintjük át a következőkben: a 9007/1983. ÉVM közleményt, az 1976 évi majd az 1995. évi LIII. környezetvédelmi törvényt, az 1996. évi területfejlesztési, területrendezési törvényt, az 1996. évi természet védelmi törvényt, az 1993. évi XLVIII bányászati törvényt, és az Országos Építésügyi Szabályzatot. A szabályozási keretek behatárolják a tájépítészet jelenét, fejlődése távlatait. Az EU harmonizáció ezen törvény adta kereteket is bővíthetnék, új távlatokat adva a tájrendezésnek.

Tájtervezési lehetőségek a 9007/1983. ÉVM közlemény értelmében

Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium 9007/1983. számú, „a területrendezési tervek tartalmi követelményei”-ről kiadott közleménye tájrendezési vonatkozásokat is tartalmaz. A közlemény a tájtervezési tevékenységet a rendezési tervek készítésén belül szabályozta. A regionális és az általános rendezési tervekhez köti a közlemény a tájtervezést, ezért érdemes ezeket a tervfajtákat táji szempontból áttekinteni.

Regionális rendezési tervek

Az ÉVM közlemény eredményeként a regionális tervek mellett megjelentek a *regionális tájrendezési tervek*. Az utóbbiak elsősorban a természetvédelmi területekre (Bükki, Duna–Dráva, Duna–Ipoly, Fertő-tavi, Hortobágyi, Kiskunsági NP stb.) készültek. A regionális rendezési és a regionális tájrendezési tervek készítésének célja, szerkezeti felépítése, időtávlata, léptéke igen sok rokonságot mutat. Szemléletbeli különbségük számottevő, előbbi technikai indíttatású, utóbbi ökológiai. A regionális tájrendezési tervek nemzetközi mércével mérve tájterveknek minősülnek, amelyeket külön szabályoznak. Sajnálatosan a magyarországi szabályozás miatt ezen tervfajta önállóan nem jelenhetett meg, csak a regionális jelzővel „felülírva”, regionális rendezési tervekbe ágyazva. Jogrendünk így nehezíti a táji szemlélet elterjedését, általánossá, meghatározóvá válását.

Általános rendezési tervek

Az általános rendezési tervek módszertani útmutatójában kötelezővé tették a tájrendezési problémák feltárását és megoldását, ugyanakkor az „Alátámasztó munkarészek”-hez sorolták a *Tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslatot*.

A *Tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslat* sok hasonlóságot mutat a jóváhagyásra kerülő *Területfelhasználási és településszerkezeti tervvel*. Így számtalan esetben

- a tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslat (mű)leírását egy az egyben átvették és szinte változatlan tartalommal megjelenítették a jóváhagyandó munkarészek között, úgyszintén
- a tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslat térképeit gyakran terület-felhasználási és településszerkezeti tervnek átminősítették és mindössze a szabályozási vonalakkal egészítették ki.

Az ÉVM közlemény előkészítése során a minisztérium felelős munkatársai egyet értettek a Városépítési Tudományos és Tervezőintézet, valamint a Kertészeti Egyetem tájtervező szakembereinek azon igényével, hogy a külterületi szabályozás és az ökológiai szemlélet érvényesítése érdekében a *tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslat* ne csak *alátámasztó*, hanem *jóváhagyásra kerülő* munkarész legyen.

Az elképzelés – a paradox módon „tájhivatalként” rövidített – Tájékoztatási Hivatal jogásznak hozzáállásán bukott meg. Érvelésük szerint ugyanis nem volt elvárható egy „valamilyen” végzettségű, képesítésű műszaki osztály vezetőjétől, hogy „szintetizálja” a terület-felhasználási és -szerkezeti tervet a tájrendezésivel. Jóllehet elegendő lett volna egyetlen, „tájrendezési-nek” nevezett tervet készíteni, hiszen tartalmában szinte megegyezett a terület-felhasználási és területszerkezeti tervvel. Az utóbbi változatba viszont az ÉVM építészei nem egyeztek bele.

A közlemény megjelenését követően a kisebb települések belterületeire készített rendezési tervek – éppen a *tájrendezési és természetvédelmi tervjavaslat* révén – a közigazgatási terület egészét felölelően kiegészültek (gyakorta „összevont rendezési terv felülvizsgálat” megnevezéssel).

Az ÉVM közlemény alapján készített

- regionális rendezési tervek tartalmi követelmények szerinti, továbbá
- az általános rendezési tervek *tájrendezési és természetvédelmi, zöldfelületi, valamint környezetvédelmi és*
- a részletes rendezési tervek *zöldfelületi és durva tereprendezési, valamint települési környezetvédelmi* munkarészeinek

kidolgozása lehetőséget adott az ökológiai szemlélet kifejezésére.

A regionális, az általános és a részletes rendezési tervek többnyire azonos tartalmi felépítése ellenére – a tervezőktől függően – igen eltérő minőségű

- tájrendezési és természetvédelmi,
- zöldfelületi, valamint
- környezetvédelmi

szakági munkarészek készültek.

A tájrendezési külterületi javaslatoknak nem vagy alig lehetett érvényt szerezni a gyakorlatban. A tájrendezési és természetvédelmi munkarészek ezek szerint annak ellenére, hogy kötelezőek a tervben, nem kötelezőek a végrehajtás során. Mivel nem szankcionáltak, vagylagossá válnak. A szabályozás a jelenlegi formájában nem segíti elő a táji szemlélet általánossá válását, a rendezési elképzelések igényes megvalósítást.

Az 1996 évi Környezetvédelmi törvény

A környezet védelmére vonatkozó 1976-os törvényben, a részletes rendelkezésekben a föld, a víz, a levegő, az élővilág, a táj és a települési környezet szerepelt. Ebben a hat témakörben

- a közegek (föld, víz, levegő, élővilág) és
- azok együttese (táj, települési környezet)

azonos súllyal került megítélésre. Másképpen megfogalmazva: az elemek és azok együttese, szintézise a törvényben egyenrangú.

A ma már lassan két évtizedes – de még változatlanul érvényben lévő és egyfajta kiindulást jelentő – környezetvédelmi törvényben feltüntetett témakörök különbözőségét szakmailag kettős módon értelmezzük. Egyrészt öröndetes, hogy a közegek mellé azok jellegét összességében tükröző táj és a települési környezet önállóan is felzárkózott. Másrészt sajnálatos, hogy valamely összetartozást, egységet, komplexitást, ökorendszert, ember–társadalom kapcsolatot, az ember tevékenységét, évszázados hagyományait, tapasztalatát megőrző és tükröző kontinuumot, a tájat elemnek degradálja.

Az emberi környezetről szóló törvényben védelem alá helyezett „témakörök” közötti különbségekre viszonylag gyorsan fény derült. Ennek ellenére a törvény az törvény, a törvény

érvényben van és betartása kötelező. Így minden, a környezet védelmével kapcsolatos tevékenység, munka, intézkedés, tanulmány stb. magában hordja a fenti ellentmondásokból adódó következményeket.

Az 1995. évi LIII. környezetvédelmi törvény

Az első magyarországi (1976. évi) környezetvédelmi törvénnyel ellentétesen a jelenlegiben a környezeti elemek egységes védelmének felsorolásából „kimaradt” a *táj védelme*. Jóllehet – az 1976. évihez hasonlóan – változatlanul szerepel a föld, a víz, a levegő, az élővilág, valamint a települési környezet védelme. A táj védelme témakör elhagyása csak abban az esetben nem jelentett volna visszalépést, ha az 1995-ös elképzeléseknek megfelelően, a környezetvédelmi törvénnyel összhangban külön törvény rendelkezett volna „*a természet és a táj védelméről*” (3. §. 2a. pont). Az 1996. évi, a természet védelméről szóló törvény megnevezésében viszont nem szerepel a „táj védelme”. A természetvédelmi törvényben mindössze *Tájvédelem* alfejezetre redukálódott a tájvédelmi ügy.

A környezeti hatásvizsgálatok tartalmi követelményeinek meghatározásánál sem kapott súlyának megfelelő helyet a táj, amely még e törvény szerint is egy környezeti elem. Ha megbízójától „szabad kezet” kapna is a tájtervező szakember, akkor is be kellene a környezetvédelmi törvény „táj” skatulyájába „gyömöszölni” az integráló jellegű tájvédelmet. A részek és az egész azonos paraméterek szerinti megítélése eleve nonszensz.

A hazai első környezeti hatásvizsgálatokhoz lehetőségünk volt az ún. táj témakör kidolgozására. Szemben a gyakorlati tervezőkkel – akik a „táj” témakörnél megismételik a földre, a vízre, a levegőre és az élővilágra vonatkozó ismereteket – olyan módszert kellett alkalmaznunk, amely az első négy témakört nem tartalmazhatta. A „csak” tájra vonatkozó vizsgálatoknál, értékeléseknél a föld, a víz, a levegő és az élővilág közvetve, szintetizálva szerepel(het)et.

A beruházásoknál alkalmazható környezeti hatásvizsgálatok tájvédelmi kritériumainak kiválasztásánál két csoportot különböztetünk meg:

- az elsőbe a tájvédelmi szempontból releváns adottságok,
- a másodikba a beruházásokkal változtatott adottságok

tartoznak. Míg az első alapján a beruházás létét, a második szerint a beruházás hogyanját kell, illetve lehet eldönteni.

Adott térséget tájvédelmi szempontból

- az egyedi tájértékek jellege és gazdagsága, valamint
- a tájkép milyensége

alapján lehet meghatározni.

A beruházás hatásait pedig tájvédelmi szempontból

- a biológiailag aktív felületek változásának arányával,
- a szomszédos felületek befolyásolásának mértékével, valamint
- a létesítmény látványával

lehet megállapítani.

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

A területrendezési terveknek a tájrendezési és természetvédelmi munkarészek integráns részei. A törvény ennek ellenére közvetlenül nem utal a tájrendezésre. A területfejlesztés, a területrendezés viszont a tájtól és ezért a tájrendezéstől nem függetleníthető. A területrendezési feladatok megvalósításához tervek szükségesek, amelyek a táji adottságokból indulnak ki.

Az alapfogalmak értelmezésénél (5.§.) szerepelnek a tájtervezési gyakorlatban kidolgozásra kerülő fogalmak, így

- a táj terhelése és terhelhetőségének meghatározása,
- az ökológiai elvek érvényesítése.

Az Országos Területfejlesztési Tanács, valamint az önkormányzati társulások, a megyei és a regionális fejlesztési tanácsok alapvető érdeke a táj védelme, a rendezett tájegységek kialakításának elősegítése. Kétséget kizáróan a törvény megteremtette ezen központi állami szervek és a területi szervek létrehozásának feltételeit.

A területi információs rendszer létrehozásával és működtetésével sor kerülhet az alapvetően szükséges adatbázis általános kiépítésére. A zárórendelkezések befejezése igen biztató, amely szerint „felhatalmazást kap a miniszter, hogy rendeletben állapítsa meg a területfelhasználás és tájhasznosítás, a terület- és *tájrendezés* országos, illetve térségi szabályait” (27. § 2a. pont). Az országos szabályok kidolgozásakor elvben széleskörű lehetőségek kínálkoznak a tájrendezési szempontok érvényesítésére.

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény 27. § (2) a. és b. pontja alapján a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter – várhatóan – 1997 első félévében rendeletet ad ki *A területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményéről, valamint a területfelhasználás és tájhasznosítás szabályairól*. A kodifikált változat értelmében kerül szabályozásra

- a területfejlesztési koncepció,
- a területfejlesztési program,
- a területrendezési terv,

tartalmi követelménye, valamint

- a területfelhasználás és a tájhasználat országos és térségi területrendezési terveinek tartalma.

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

A törvény célja „a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése”.

A törvény 6. és 7. §-a a *Tájvédelmet* elkülönítetten tartalmazza. Annak ellenére, hogy nincs „nevén nevezve a gyermek”, azaz nem szerepel a *tájrendezés* kifejezés, a pontok egyértelműen tájrendezési jellegűek. Meghatározásra került a *táj* és az *egyedi tájérték*. Felsorolásra kerültek a létesítmények tájba illesztésétől a táj jellegéhez igazodó rendezésétől a tájképi

adottságok megőrzéséig, a művelési ág változtatásától a tájsebek rendezéséig, a külterületi ingatlan belterületbe vonásától, a táj esztétikai értékének megóvásáig egyértelműen tájrendezési, tájtervezési feladatok. A hitelesség érdekében a Tájvédelemről szóló megállapításokat idézzük.

„6. § (1) A táj a földfelszín térben lehatárolható, jellegzetes felépítésű és sajátosságú része, a rá jellemző természeti értékekkel és természeti rendszerekkel, valamint az emberi kultúra jellegzetességeivel együtt, ahol kölcsönhatásban található a természeti erők és a mesterséges (ember által létrehozott) környezeti elemek.

(2) A tájhasznosítás és a természeti értékek felhasználása során meg kell őrizni a tájak természetes és természetközeli állapotát, továbbá gondoskodni kell a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek fennmaradásáról.

(3) Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúr-történelmi, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

(4) Az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a természetvédelem állami területi szervei (nemzeti park igazgatóság, illetve természetvédelmi igazgatóság; a továbbiakban együtt: igazgatóság) feladata.

(5) A területrendezési terv tartalmazza az egyedi tájértékek jegyzékét.

7. § (1) A történelmileg kialakult természetkímélő hasznosítási módok figyelembevételével biztosítani kell a természeti terület használata és fejlesztése során a táj jellegének, esztétikai, természeti értékeinek, a tájakra jellemző természeti rendszereknek és egyedi tájértékeknek a megóvását.

(2) A táj jellege, a természeti értékek, az egyedi tájértékek és esztétikai adottságok megóvása érdekében:

a) gondoskodni kell az épületek, építmények, nyomvonalas létesítmények, berendezések külterületi elhelyezése során azoknak a természeti értékek, a mesterséges környezet funkcionális és esztétikai összehangolásával történő tájba illesztéséről;

b) gondoskodni kell a használaton kívül helyezett épületek, építmények, nyomvonalas létesítmények, berendezések új funkciójának megállapításáról, illetve ennek hiányában megszüntetésükről, elbontásukról, az érintett területnek a táj jellegéhez igazodó rendezéséről;

c) a település-, a területrendezés és fejlesztés, különösen a területfelhasználás, a telekalakítás, az építés, a használat során kiemelt figyelmet kell fordítani a természeti értékek és rendszerek, a tájképi adottságok és az egyedi tájértékek megőrzésére;

d) művelési ág változtatás, más célú hasznosítás csak a táj jellegének, szerkezetének, a történelmileg kialakult természetkímélő használat által meghatározott adottságoknak és a természeti értékeknek a figyelembevételével lehetséges;

e) biztosítani kell, hogy a gazdálkodással összefüggő épületek, építmények, létesítmények és berendezések elhelyezése, mérete, formája, funkciója és száma alkalmazkodjon a táj jellegéhez;

f) a táj jellegének megfelelően rendezni kell a felszíni tájsebeket;

g) autópályát, valamint a vadon élő állatfajok ismert vonuló útvonalait keresztező vonalas létesítményt úgy kell építeni, hogy a vadon élő állatfajok egyedeinek átjutása – megfelelő térközönként – biztosítva legyen;

h) biztosítani kell a jellegzetes tájképi elemek fennmaradását.

(3) Külterületi ingatlan, különösen természeti terület belterületbe vonására akkor kerülhet sor, ha annak következtében a táj jellege, esztétikai és természeti értéke nem károsodik helyreállíthatatlanul.

(4) A tájvédelemre vonatkozó előírások érvényesítése érdekében a Kormány által rendeletben meghatározott és a (2) bekezdésben foglalt tevékenységekkel, valamint az egyedi tájértékekkel kapcsolatos eljárásokban az igazgatóság szakhatóságként működik közre.”

A természet védelméről szóló törvénybe a „szovjet sugallatú” tévtanok egész sora beépült:

- „Esztétikus természet” nincsen! A szép, a szépség és az esztétikum nem azonos fogalmak. A szép az tetszést keltő, a látás, a hallás számára gyönyörködtető. A szép esztétikai kategória. A szépség az tulajdonság: például sok szépség van a természetben. Esztétikus pedig az, ami művészien szép, izléses (lásd törvény célja).
- Esztétikai adottság nincsen. Esztétikai érték van (lásd 7. § 2. pont). A tájnak nincsen esztétikai adottsága, esztétikai értéke van (lásd 6. § 2. pont).
- A természeti érték nem tájképi adottság (lásd 7. § 2c. pont)
 - Nem derül ki, hogy mi a tájjelleg (lásd 7. § 2e. és 2f. pont).
 - A táj fogalom nincsen definiálva, ezért ellentmondások adódtak. A „természetes állapot” meghatározása ugyanis a következő: „az az élőhely, táj, életközösség, melynek keletkezésében az ember egyáltalán nem, vagy – helyreállításuk kivételével – alig meghatározó módon játszott szerepet” (4. § c. pont). Ám a táj lényege éppen az emberi tevékenység tükrözése.
 - A természeti terület és a védett természeti terület nem különült el egyértelműen a törvényben (lásd 7. § 1. pont). „Természeti terület: valamennyi olyan földterület, melyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek” (4. § b. pont). „Védett természeti terület: e törvény vagy más jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított földterület” (4. § g. pont).

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény rendelkezéseivel összhangban külön törvények rendelkeznek

- a bányászatról,
- az erdőkről,
- az „épített” környezet átalakításáról és védelméről,
- a termőföldről,
- a halászatról,
- a területfejlesztésről,
- a városgazdálkodásról,
- a vízgazdálkodásról és
- a hulladékokról,

amelyeket a tájtervezés során figyelembe kell venni.

1993. évi XLVIII. törvény a bányásatról

A bányászati tevékenységgel összefüggésben a meddőhányók hasznosítása, megszüntetése, a bányatelek, a biztonsági övezet és védőpillér, a bányatérkép, az építési tilalmak és korlátozások, a bányabezárás, valamint a tájrendezés kifejezések jól ismertek. A „bányászati” tájrendezés fogalom értelmezése szakterületünkétől eltérő.

49. § 23. „Tájrendezés” a bányászati tevékenységgel érintett területnek újrahasznosításra alkalmassá tétele (bányászati rekultiváció) vagy a természeti környezetbe illő kialakítása.

A bányászati tájrendezés lényegét a törvényben önálló alcímmel, a következő módon határozták meg:

36. § (1) „A bányavállalkozó köteles a külszíni területet, amelynek használhatósága a bányászati tevékenység következtében megszűnt vagy lényegesen korlátozódott, a műszaki tervnek megfelelően, fokozatosan helyreállítani, és ezzel a területet újrahasznosításra alkalmas állapotba hozni vagy a természeti környezetbe illően kialakítani.

(2) A tájrendezéshez szükséges feladatokról a bányavállalkozó által készített terv alapján, az érdekelt szakhatóságok egyetértésével és az érdekelt meghallgatásával, a bányafelügyelet határoz.

(3) A tájrendezést követően a bányavállalkozó a tulajdonában álló ingatlanokkal szabadon rendelkezik.”

Országos Építésügyi Szabályzat

Az Országos Építésügyi Szabályzat (OÉSZ) jogszabály, amelyet az építésügyi és városfejlesztési miniszter 2/1986. (II. 27.) ÉVM számú rendelete alapján alkottak meg. Tartalmazza a településrendezési és az építési tevékenységre irányadó általános, valamint az építésügyi hatósági tevékenység során érvényesítendő anyagi jogi rendelkezéseket. A város- és községrendezési, valamint az építményekkel összefüggő előírásoknak megfelelően szabad területet felhasználni, telket alakítani, épületet és építményt tervezni, kivitelezni, építeni, felújítani, helyreállítani, felújítani, bővíteni, átalakítani, elbontani és a felsorolt tevékenységekre hatósági engedélyt adni.

A város- és községrendezési előírásokhoz tartoznak a bel- és a külterülettel, valamint a területfelhasználási egységekkel (lakó-, üdülő-, intézmény-, ipari és raktár-, közlekedési, zöld-, erdő-, mezőgazdasági rendeltetésű és egyéb rendeltetésű terület) kapcsolatos szabályozások.

A fővárosra vonatkozó előírásokat a Budapesti Városrendezési Szabályzatban (BVSZ) rögzítették.

Az OÉSZ normatív szabályozásával szemben az átdolgozás alatt álló „új építésügyi szabályzat” olyannyira „liberális”, hogy minden elsőfokú építésügyi hatósági feladatot az önkormányzatokra hárít. A építési tevékenység alakításában a jegyzők válhatnak a települések arculatának meghatározóivá.

Összegzésként megállapítható, hogy a törvények általános érvényűek, a végrehajtási utasítások, a miniszteri rendeletek konkrétak. A tájtervezők hétköznapi munkáját az utóbbi jogszabályok hatékonyan segíthetik, segíthetnék. A táji, a tájrendezési, a tájtervezési ügy nincsen jelentőségének, súlyának megfelelően kezelve a törvényekben. Az euro-jogharmozás a tájtervezést – törvényes keretek formájában is – az azt megillető helyre fogja emelni.

2. TÁJTERVEZÉS KÜLFÖLDÖN

Évezredes történelmünk során Európa nyugati feléből vettünk át sok jó példát. Így volt ez a vallással, a tudománnyal, a technikával és ugyanez volt a helyzet szakterületünkkel a tájtervezéssel, az ökológiai kiegyenlítő felületek alkalmazásától a tájrehabilitálásig.

Képtelenség lenne minden európai országban kialakult tájtervezési gyakorlatot e munka keretében áttekinteni. Ez nem is feladat, annál inkább a számunkra példaértékűek, reálisan átvehető ismertetése. Mindenekelőtt a szomszédos és tőlünk nyugatabbra fekvő országokban kialakult gyakorlatra irányítjuk a figyelmet, így az Alpok-Adria országaira, Ausztriára, Franciaországra, Németországra és Svájcra, ezen kívül követendő példaként New Englandra (USA).

- Az Alpok–Adria csoportosuláshoz négy megyénk tartozik, ezért az összehasonlítás kézenfekvő, illetve óhatatlanul folyamatosan történik.
- Ausztriával történelmünk szorosan összefonódott és kapcsolataink ma is széleskörűek, továbbá hasznos lehet új keletű (1995. január 1.) Európai Unióhoz történő csatlakozásának harmonizációs tapasztalata.
- Franciaország tájtervezésben is sajátos utat jár, amelyet mindenképpen célszerű figyelemmel kísérni.
- Németország többféle szempontból is érdekes: a tájtervezési gyakorlat szabályozott, mintaszerű a nyugati országrészben, ugyanakkor keleti félen a magyarországihoz hasonló volt a helyzet. Az ex–NDK az ország egyesítéskor gyorsított ütemben kényszerült a nyugati országrész és az uniós szabályozás átvételére. A tapasztalatok tanulságosak lehetnek Magyarországnak.
- Svájc fél évezredes demokratikus hagyományokkal rendelkező olyan ország amelyben a természeti-táji adottságok iránti alázat nagy múltú, tájalakítása példaértékű.
- Sajátos és sok szempontból példa- és iránymutatónak számít az amerikai gyakorlat. Kisugárzása világméretű, különösen nagy hatással van Európán kívül az ázsiai és a fejlődő országokra.

Az egyes országokban kialakult regionális tervezési, területfejlesztési – és ennek megfelelően – a tájtervezési gyakorlat is más és más. Adoptáció vagy adaptáció? – lehetne a kérdést feltenni. A tájtervezési módszerek ismertetésével, majd minősítésével nem lehet cél, szándék az adoptáció, az átörökítés, a feltétel nélküli „örökbefogadás”. Ellenkezőleg, az egyes módszerek bemutatásával az adaptálhatóságot, az átalakítást, a hazai viszonyokra alkalmassá tételt kell elősegíteni.

2.1. Tájrendezési tervek az Alpok–Adria térségben

Az 1978-ban létrehozott Alpok–Adria Munkaközösséget mára jelentősen kibővítették. Tagjai: öt magyar megye (Baranya, Győr–Moson–Sopron, Somogy, Vas és Zala), öt ausztriai tartomány (Burgenland, Karintia, Felső–Austria, Salzburg és Stájerország), négy észak-olaszországi régió (Friuli–Venezia Giulia, Lombardia, Trentino–Dél-Tirol és Veneto), valamint Bajorország, Horvátország és Szlovénia. Az Alpok-Adria térségben 284 000 km² területen 38 millió ember él.

Az Alpok-Adria Munkaközösséghez tartozó országok, tartományok, régiók, megyék területi tervezési gyakorlatáról öt nyelvű beszámoló áll rendelkezésre, amelyre hivatkozunk (lapszámok) ismertetésünk során.

2.1.1. Tájtervezés

Az egyes tagországokra, tartományokra, megyékre készített áttekintő ismertetés öt tervezési kört különböztet meg. Ezek

- a regionális tervezés,
- a településtervezés,
- a környezetterhelés értékelése,
- a falumegújítás, valamint
- a tájtervezés.

A tájtervezési gyakorlat lényegileg azonos. Néhány helyen nem „tájtervezés”, hanem más néven készül a terv, de a megnevezés ellenére a tartalom hasonló.

BURGENLAND

Tájtervezés

„A tájtervezés a településrendezési, a regionális rendezési tervek és a táj alakítása szempontjából fontossággal bíró tervek részeként jelenik meg mint pl. a közlekedésfejlesztési terv és a tagosítási terv. A természet védelméről és a burgenlandi természeti értékekről szóló LGBl no. 27/1991. számú törvény előírja a természeti értékek felmérését a tartomány egész területén és egy pénzügyi alap létrehozását is előirányozza a tájrendezés céljaira, a szükséges beavatkozások meggyorsítására, a törvény végrehajtásának segítésére. A törvény előírja, hogy a nemzeti parkokra fejlesztési terveket, tudományos vizsgálati munkákat kell készíteni. Leltárba kell venni a jelenlegi állapotot és biztosítani kell a folyamatos ellenőrzést a parkok egész területén minden ott folyó tevékenységgel kapcsolatban” (p. 31.).

BAJORORSZÁG

Tájtervezés

„A bajor természetvédelmi törvény alapján a tájtervezéssel mint eszközzel szolgálni kell a természetvédelem, az urbanizált és az urbanizálódásból eddig még kimaradt területek rendezését.

A tájtervek különböző más tervekhez illeszkednek, illetve szakági fejezetenként azok részét képezik. Így kapcsolódnak a tartományi fejlesztési programhoz, a különböző regionális tervekhez és a terület-felhasználási tervekhez” (p.29.).

FRIULI–VENEZIA GIULIA AUTONÓM TARTOMÁNY

Tartományi részletes területi tervek táji és környezeti tartalommal

Ezek olyan részletes területi tervek, melyek különleges figyelmet fordítanak a táji és környezeti problémák kezelésére.

A védett természeti környezet és nemzeti parkok fenntartási és fejlesztési terve

A Tartomány készíti elő a program-egyeztetések keretében és az érdekelt szomszédos tartományokkal történő előzetes megállapodások alapján, azokra a területekre, melyeket a tartományi általános területi terv nemzeti parkként vagy védett természeti értékű területként jelöl.

A terv egyeztetési eljárását és tartalmát külön regionális törvény szabályozza. A vonatkozó speciális törvény megjelenéséig ideiglenes szabályozás van hatályban a no 19 (14.7.1991.) tartományi törvényben foglaltak szerint. A nemzeti parkként, illetve védett természeti értékű területként kezelendő területnek a tartományi általános területi tervben történő pontos lehatárolásáig a hatályos tartományi urbanisztikai terv vonatkozó előírányzatai a mérvadók” (p. 33.).

KARINTIA TARTOMÁNY

Tájtervezés

„A természetvédelmi törvény előírja a tájtervek és tájrendezési tervek készítését, melyek azonban se nem területi tervek, se nem rendezési tervek, így nincs jogi hatályuk. A többi területi információ mellett ezek a tervek is figyelembevételre kerülnek az övezeti fejlesztési programok kialakítása során” (p. 37.).

LOMBARDIA

Tartományi területi tájterv

„A tartományra kidolgozott tájterv a 431/1985. számú nemzeti törvénynek megfelelően készül, mely a különlegesen értékes természeti körzetek védelmével foglalkozik. Lombardia már kidolgozta ennek a tájtervnek az első javaslatát.

A jóváhagyási eljárás még nem indult meg, de az teljesen azonos a Tartomány regionális rendezési tervének egyeztetési és jóváhagyási eljárásával azzal a különbséggel, hogy ezt a regionális tervvel ellentétben a Tartományi Tanács határozattal hagyja jóvá. A LR 86/1983. számú tartományi törvényben jóváhagyott védett területekről rendelkező terv által megállapított tartományi jelentőségű természeti parkok esetében a tájterv helyettesíti a parkok koordinációs területrendezési tervét.

Parkok területi koordinációs terve

A nemzeti parkok területére vonatkozó rendezési terv is tartományi szinten készül, annak ellenére, hogy a tervet magalapozó javaslatok elkészítése és a parkok kezelése a Települési Társulások hatáskörébe tartozik.

Minden olyan parkra, melyet a védett területekre vonatkozó terv (a már idézett LR 86/1983.) kijelölt, az illetékes Társulás ügyvezetése készít egy park-koordinációs tervet (P.T.C.), melyet a Társulás Tanácsa határozattal hagy jóvá és 30 napig kifüggesztésre kerül az érintett településeken és megyékben. A következő 30 nap is rendelkezésre áll még a vele kapcsolatos felszólalásokra. Az előterjesztést a felszólalásokkal együtt felülvizsgálatra be kell terjeszteni a Tartományi Végrehajtó Bizottsághoz, mely a felülvizsgálat, a kifogások véleményezése után a tervet törvényi szintű jóváhagyásra a Tartományi Tanács elé terjeszti” (pp. 38–39.).

FELSŐ-AUSZTRIA

Tájtervezés

„Tájtervek kidolgozására Felső-Ausztria természetvédelmi törvénye alapján kerül sor. Emellett a területrendezési tervek is tartalmazzák a tájra vonatkozó célkitűzéseket” (p. 42).

SALZBURG TARTOMÁNY

Tájtervezés

„A tartományi természetvédelmi törvény (LGBI no 1/1993. és ennek módosításai) alapján készülnek a Tartományi Kormány által rendeletileg kiadott tájrendezési tervek, mindaddig azonban ez a lehetőség kihasználatlan maradt. Ugyanakkor várhatóan megnő az ilyen tervek száma a tartománynak, a települési önkormányzatnak és a területtulajdonosnak a törvény szerinti új típusú együttműködésével.

Tekintettel arra, hogy a területrendezési törvény szerint a természetvédelmi előírásokat az övezeti tervben kell szerepeltetni, a szakterület erős kapcsolatban áll a területrendezéssel. A kötelezően kidolgozandó övezeti programoknak természetvédelmi tartalma is lesz.

A területrendezést szabályozó tartományi törvény települési hatáskörbe utalja illetékességi területének fejlesztési cél meghatározását. Ez vonatkozik az ún. „üres területek” felhasználására is. A célok megjelölésében a tartomány nem ad megkötéseket. Ugyanakkor az övezeti tervek és településfejlesztési programok jóváhagyásához pozitív természetvédelmi vélemény szükséges, ez biztosítja, hogy az „üres területek” felhasználására vonatkozó települési szintű tervezés a természetvédelem fontos eszközévé váljon” (p. 44.).

STÁJERORSZÁG

Tájtervezés

„A természetvédelmi törvény alapján Stájerország tájterveket és tájrendezési kertetveket dolgoz ki. A többi területi jellegű információkhoz hasonlóan ezek a tervek is meghatározóak az övezeti fejlesztési programok készítésekor” (p. 47).

TRENTINO–DÉL-TIROL AUTONÓM TARTOMÁNY, TRENTO AUTONÓM TERÜLET

Természeti parkok tervei

„Az autonóm terület két, az urbanisztikai tervben kijelölt természeti parkjának –Adamello-Brenta és Panaveggio-Pele di St. Martino – szabályozását az 1988. május 6-án kiadott 18. számú autonóm területi törvény tartalmazza.

A terv elkészítésére a parkot kezelő ügyvezető szervezet jogosult. A tervjavaslattal az ügyvezető Bizottságnak kell egyetérteni és ezt követően az 30 napig kiállításra kerül a társulások és a helyi önkormányzatok székhelyén. Észrevételeket az ezt követő 30 napon belül lehet tenni. Az ügyvezető Bizottság 30 napon belül feldolgozza az észrevételeket és elfogadás esetén felterjeszti a tervet az autonóm terület Végrehajtó Bizottságának, aki azt határozatilag a szükségessé váló módosításokkal jóvá hagyja. A „fauna” terv (az állatvilág életfeltételeinek biztosítására) a parkterv részeként készül el és legalább 5 évenként felül kell vizsgálni. A parktervek minden területen folyó tevékenységet kötelező erővel szabályoznak. Ha a települési szintű tervek a parktervtől eltérő szabályozást tartalmaznak a parkterv jóváhagyásával hatályon kívül kerülnek” (p. 48.).

BOLZANO AUTONÓM TERÜLET

Tájtervezés

„A természetvédelemről szóló 1970. VII. 25-én kiadott 16. sz. törvény és annak későbbi módosításai szabályozzák a táji értékek megőrzésének és helyreállításnak kérdéseit a városi és városkörnyéki területeken, nem érintve a lakóterületeket és iparterületeket.

Tájterv készülhet az autonóm terület egészére, vagy annak egy részére egy vagy több település igazgatási területére.

Az alábbi tervfajtákat lehet megkülönböztetni:

- települési tájtervek,
- településcsoport tájtervei,
- természeti parkok tervei” (p. 52.).

VENETO TARTOMÁNY

Tartományi parkok környezetterve

„Kidolgozásuk általános jogi alapjait az LR no 40/1984. számú törvény adja, melyet az első négy regionális park vonatkozásában külön törvények követtek. A regionális parkok környezetterveivel kapcsolatban a hivatkozott törvények meghatározták a tervezési jogosultság körét, a tervezés és jóváhagyás egyes fázisait és a betartandó időtartamokat. A tervet a Parkgondnokság fogadja el, ő gondoskodik a terv közszemlére tételéről és hivatalos megjelenítéséről is. A tervet a Tartományi Tanács rendeletileg hagyja jóvá, meghallgatva a Tartományi Műszaki Bizottság véleményét. A parkok környezeti tervében lévő előírásoknak, köteleknek az LR no 81/85. számú törvény értelmében a táji, tájvédelmi kérdésekben kötelező hatálya van. Jóváhagyásával a terv kötelmei automatikusan az általános és a végrehajtó jellegű urbanisztikai tervek vonatkozó előírásainak módosítását is jelentik” (pp. 53–54.).

Bajorországban, az osztrák tartományokban, továbbá Bolzano autonóm területen a tájtervezés ismert és bevált tevékenység. A többi olasz tartományban a védett területek és a nemzeti parkok fejlesztéséhez integráltan készülnek tervek tájrendezési tartalommal. Sajnálatosan a „legfejlettebb” megyéinkben sem történik hivatalosan tájtervezés, illetve azt a néhány regionális munkát sem tekintették „tájrendezésnek”.

2.1.2. Tájrendezési tervek értelmezése

Az Alpok-Adria Munkaközösségen belül az egyes köztársaságokban, autonóm területeken, tartományokban, megyékben ismeretes tervezési gyakorlatból nyolc tájrendezési jellegű, tartalmú különíthető el. Az alábbiakban ismertetjük a különböző terv-típusokat és azok értelmezését.

Tájgondozási terv Karintiában, Felső-Ausztriában, Salzburg tartományban, Stájerországban

„A tervet a tartományi Kormányzat készítetteti a természetvédelmi törvény alapján a még urbanizálatlan tájakra, abban az esetben, ha szükségessége közérdek, mert eszközei:

- a védelemnek, a területrendezés jobbításának, a kulturális értékek felmutatásának ill. megőrzésének,
- a tájkárosítás, a természeti egyensúly megbontása megelőzésének ill. megakadályozásának,
- a rekreációs funkciók megmentésének ill. megerősítésének,
- az ökológiai funkciók és a környezeti állapot fenntartásának ill. jobbításának.

A terv leírja a meglévő természeti állapotot, meghatározza az elérendő célokat és az azok megvalósításához követendő utat. Általában nincs törvényi megerősítése.

Felső Ausztriában ilyen terveket csak a táj állapotának feltárása érdekében, a védett tájak, természeti értékek megőrzésének biztosítására dolgoznak ki.

Salzburg tartomány a tájgondozási terveket rendeletileg adja ki. A terveknek ezért meg kell felelnie a Tartomány szándékainak és döntéseinek.

Stájer tartományban a terv nem lehet ellentmondásban a fejlesztési programmal” (p. 109.).

Tájkonceptió Szlovéniában

Szlovéniában a tájfejlesztési koncepció „az önkormányzatok hosszú távú tervének (területi munkarész) része, mely meghatározza a természeti környezet és a beépítésre szánt területek értékvédelmének szempontjait, a területen megjelenő különböző tevékenységek fejlesztésének mikéntjét. A koncepció rögzíti a szociális természetű igényeket, a táji értékek figyelembevételével a terület-felhasználásokkal kapcsolatos különböző elvárásokat, és számba veszi azokat a várható legfontosabb fejlesztéseket, melyek erősen befolyásolják az adott övezet helyzetét” (p. 96.).

Tájrendezési program Bajorországban

Bajorországban a tájrendezési programot a Tartományi Fejlesztési és Környezeti Minisztérium dolgozza ki a tartományi környezetvédelmi törvény alapján. Területi jellegű, a települési szintet meghaladó igényeket és előirányzatokat tartalmaz, melyek érintik a természetvédelmi célok realizálását és kapcsolatosak a tájrendezéssel. A tájrendezési program a tartományi fejlesztési program része” (p. 108.).

Tájrendezési keretterv Bajorországban

„A tervet a Regionális Tervezési Szövetség dolgoztatja ki a bajor természetvédelmi törvény alapján. Területi jellegű (a települési szintet meghaladó) igényeket és előirányzatokat tartalmaz, melyek érintik a természetvédelmi célok realizálását, és kapcsolatosak a tájrendezéssel” (p. 108.).

Tájrendezési terv Bajorországban, Karintiában, Felső-Ausztriában

„Bajorország: a települési önkormányzat dolgoztatja ki és hagyja jóvá a tartományi természetvédelmi törvény alapján. Olyan igényeket és előirányzatokat tartalmaz, melyek érintik a természetvédelmi célok realizálását, és a tájrendezéssel kapcsolatosak.

A tájrendezési terv a területhasznosítási tervvel koordináltan készül.

Karintia: a tervet a tartományi Kormány dolgoztatja ki a tartomány természetvédelmi törvény alapján, a tartomány egy részére vagy egész területére” (p. 108.).

Tartományi területi tájterv Lombardiában

„Keretjellegű igazodást ad a feldolgozott terület részletesebb tervezéséhez, különös figyelemmel kezelve a táji és környezeti értékeket, a tartomány által különös fontosságúnak minősített környezetet, melyekhez speciális terület-felhasználási és környezetértékelési normákat állapít meg. Szerkesztésére a Végrehajtó Bizottság felkérheti az érdekelt megyéket és a természeti parkokat kezelő testületeket” (p. 109).

Településcsoport tájterve Trentino–Dél-Tirol Bolzano autonóm területen

„Több település teljes területére, vagy részterületeire kerül kidolgozásra. A terv legfontosabb célja, hogy kijelölje a rekreációs övezeteket, a sport és turisztikai területeket, beleértve az azok működtetéséhez szükséges infrastruktúrát is” (p. 112.).

Települési tájterv Trentino–Dél-Tirol Bolzano autonóm területen

„A tájtervezés olyan eszköze, mely a települési urbanisztikai terv alapján rögzíti a meglévő állapotokat és meghatározza a szükséges beavatkozásokat.

A tervfajta a tájvédelmi törvény vezette be. A terv nem foglalkozik a lakóterületekkel és az ipari területekkel” (p. 112.).

Horvátország és Szlovénia az átmeneti helyzetre hivatkozva nem közölt a tájtervezéssel kapcsolatosan adatokat., jóllehet Ljubljanában két évtizede, az amerikai gyakorlatot átvett tájtervezés folyik.

Összegzésként megállapítható, hogy a tájtervezéssel, annak értelmezésével kapcsolatosan az Alpok-Adria térségben eltérések mutatkoznak. Nyugatról kelet felé, illetve északról dél felé haladva a „tájtervezési” intenzitás csökken, illetve a keleti és a déli részeken sok esetben még nem vált a tájrendezési tervkészítés országos gyakorlattá.

2.2. Tájtervezés Németországban

A tájtervezési tevékenység súlya valamely országban akkor nő meg, ha a befolyásoltság egy bizonyos szintet elér vagy meghalad. Akkor lesz/van általános érvénnyel tájtervezőkre, tájrendezési tervekre szükség, ha a művelésből kivett földterület aránya meghaladja a 10%-ot. Így volt ez Németországban is(de így volt ez hazánkban is).

A 60-as évek végén, a 70-es évek elején az akkori NDK-ban a takarítónőtől a kombinát igazgatóig mindenki tudta, hogy mit jelent a Landschaftsplanung (tájrendezési terv), mit jelent a Landschaftsplaner (tájtervező). Jóllehet a tájrendezési gyakorlat megyénként igen eltérő volt. Például

- Cottbus megyében a külszíni bányaművelés következményeinek felszámolása, a bányautótájak rendezése, a Spreewald üdülési terhelésének mérséklése, az anyagnyerő helyek hasznosítása,
- Drezda megyében az ipari hatások elleni védelem, az üdülés-idegenforgalom táji adottságainak fejlesztése, az érchegységi fenyesek pusztulásának mérséklése, a koncentrált állattartó telepek létesítési helyeinek kiválasztása,

– Rostock megyében a tengerpart védelme, a dűnék megkötése, az óriási mértékű idegenforgalmi csúcsok ellenére a tájjelleg megőrzése jelentette a releváns tájtervezési feladatokat.

(Akkoriban hazánk területe nem volt olyan mértékben befolyásolt (még nem haladta meg a kivett aránya a 10%-ot), hogy széles körben kellett volna tájtervezőket alkalmazni. Azóta természetesen itthon is megváltozott a helyzet.)

A művelésből kivett területek 10% feletti aránya természetvédelmi szempontból is bővös számnak bizonyul. A védetté nyilvánított területek aránya ugyanis a gazdaságilag fejlett országokban 10%-os kivett arány felett rohamosan növekszik.

Németország egészére vonatkozó táji szabályozást a Naturschutzrecht (természetvédelmi jog) tartalmazza. Ezek:

- a Szövetségi Természetvédelmi Törvény,
- a Washingtoni Fajvédelmi Egyezmény,
- a Szövetségi Fajvédelmi Rendelet, valamint
- a tartományi természetvédelmi törvények.

A természetvédelem és a tájtervezés szoros kapcsolatban áll Németországban. A természetvédelmi törvény főbb témaköreinek ismertetésével érzékelhető az összefüggés. (Az egyes pontoknál közöljük a német nyelvű eredeti megnevezéseket is.)

Természetvédelmi törvény (Bundesnaturschutzgesetz)

A törvény bevezető pontjai és azok tartalmi felépítése a törvényalkotási logika sorrendjében, a paragrafusok megjelölésével:

1. Fejlődés a Birodalmi Természetvédelmi Törvény hatályba lépéséig
2. Jogi szabályozás 1945 után
3. Természetvédelmi és tájfenntartási célok (1. §)
(Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege)
4. A természetvédelem és a tájfenntartás alapjai (2. §)
5. Szervezeti felépítés (3. §)
6. Előírások az országos törvényalkotáshoz (4. §)
7. Tájtervezés (5–7. §) (Landschaftsplanung)
8. A természet és a táj befolyásolása (8. § 1–6 bek.)
(Eingriffe in Natur und Landschaft)
9. Csereintézkedések és kiegyenlítések (8. § 9. bek.)
10. Mezőgazdaság (8. § 7. bek.)
11. Tartományi eltérések (8. § 8. bek.)
12. Eljárások szövetségi hatóságok beavatkozásánál (9. §)
13. Ápolási és fenntartási kötelezettség (10 és 11 §)
14. Védettségi kategóriák (12–19. §)
15. Fajvédelem (20–31. §) és a Washingtoni fajvédelmi megállapodás
16. Állattartás (24-26. §)
17. Üdülés a természetben és a tájban (27. és 28. §)

A Szövetségi Természetvédelmi és Tájfenntartási Törvényt (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege, érdemes tájrendezési szempontból kielemezni. Kilenc jól elkülöníthető részt lehet megkülönböztetni, amelyek közül a tájtervezési, illetve az üdülési fejezet a leghangsúlyosabb, a legterjedelmesebb. A fejezetek közül – tekintettel témánkra – a tájtervezéssel foglalkozunk részletesen. Az alábbi részeket különítettük el:

1. Általános előírások, célok és irányelvek (1–2., ill. 3–4. §§)
2. Tájtervezés (Landschaftsplanung), (5–7. §§)
3. Általános védelmi, fenntartási és fejlesztési intézkedések (8–11. §§)
4. Intézkedések a természet és a táj meghatározott részeinek védelmére, fenntartására és fejlesztésére (12–19. §§)
5. A vadon élő állat- és növényfajok védelme és fenntartása (20–26. §§)
6. A természet és a táj üdülési célú hasznosítása (Erholung in Natur und Landschaft), (27–28. §§)
7. Együttműködés egyesületekkel, szabályellenesség és a jogszabályok alóli mentesség (29–31. §§)
8. A szövetségi törvények megváltoztatása (32–32. §§)
9. Átmeneti- és záróhatározatok (38–40. §§)

A tájtervezés jelentősége a természetvédelemben

A Szövetségi Természetvédelmi Törvény második (Tájtervezés) fejezetét (5–7. §§) tanulságos részletesen vizsgálni. A törvény egyik leglényegesebb újítása a tájtervezés bevezetése volt. A tájtervezés a természetvédelmi célok megvalósításának törvényben meghatározott eszköze lett. A törvényi szintre emelkedés nemzetközi mércével mérve is figyelemre méltó vívmánynak számított annak idején (1976).

A „Tájtervezés” fejezet szerint a megoldandó feladatok a következők:

- a természet és a táj felmérése és ábrázolása jelenségeinek és hasznosításának összefüggéseiben,
- a funkcióképesség és a terhelhetőség határainak megállapítása, értékelése,
- védelmi, gondozási és fejlesztési intézkedések levezetése a természetvédelmi tervek és a tájtervezési szempontok figyelembevételével,
- annak megítélése, hogy összeegyeztethetők-e egymással az adott térségben felmerülő hasznosítási igények és a természet háztartásának teljesítő képessége, illetve a természetvédelmi és a tájgondozási célok.

A tájtervezés mint a komplex tervezés része

A területrendezést és a tájtervezést általában komplex környezettervezésként említik, amely során a kitűzött cél elérése érdekében koordinálni kell adott tér hasznosítására irányuló különböző igényeket. Történhet ez szövetségi vagy tartományi, valamint tájegységi, járási, települési szinten is. A tájrendezés szerepe ökológiai összefüggéseiben megítélni más szakági tervek előírásainak hatását, vizsgálva a természet háztartásának változását, a tájképi módosulást.

A tervek fajtái

- tartományi *tájprogram*,
- *táj-keretterv* a nagyobb körzetekben illetve a járásokban,
- *tájrendezési terv* a kisebb járásokban és a községekben.

A tartományi táj- és területhasználati célok nem mindig érhetők el, a sok esetben egymással konkuráló, egymástól elszigetelt önkormányzatok terveivel. A tartományi jog ezért lehetővé teszi az önkormányzatok tervezési fennhatóságának átruházását járási igazgatási szervekre, vagy a községek kimondottan ilyen célra alakított szövetségeire.

A tájtervezés mint más szakági tervek ökológiai kiegészítő része

Az ágazatok (közlekedés, vízügy, építésügy stb.) terveinek kidolgozásakor – amennyiben azok természeti, táji hatásai feltételezhetők – be kell vonni a természetvédelmi, tájgondozási hatóságokat. A tájtervezés szerepe a feladat nagyságától függően lehet rövid *állásfoglalás*, *ökológiai szakvélemény*, a táj gondozását célzó *kiegészítő terv*, *tájtervezési szakterv*, vagy komplex környezeti *hatásvizsgálat*.

A legfontosabb tájtervezési tevékenységek:

- környezeti hatástanulmányok kiegészítése,
- beavatkozások természetvédelmi jog szerinti kompenzációja („kármentesítése”),
- beépítési tervek, zöldfelületi rendszertervek készítése,
- városépítési kerettervek kimunkálása,
- előzetes agrár-strukturális tervek kialakítása,
- vízügyi és egyéb szakági tervezés során készített tájrendezési tervek.

A tájtervezés szerepe a szabadban töltött pihenés megtervezésében

A tájtervezési feladat a tájak kikapcsolódási és üdülési célokra történő megőrzésének biztosítása is, azaz a tájgondozás, különös tekintettel

- a természetvédelmi területekre,
- a nemzeti parkokra és
- a tájvédelmi körzetekre.

A törvény szellemében a tájépítésznek törekednie kell a természetvédelmi területeken minden a védett területet károsító beavatkozás kiszűrésére, a tájvédelmi körzetekben olyan hasznosítás kialakítására, amely a terület jellegében, a tájképben változást nem okoz.

A tájtervezés mint a természetvédelmi szaktervezés egyik ágazata

Önálló tájtervezési feladat természetvédelmi intézkedések kidolgozása és foganatosítása. Ezek közé tartozik

- védetté nyilvánítások előkészítése, a szükséges gondozási és fejlesztési tervek kidolgozása,
- biotópok védelmének, biotóp-kapcsolatok rendszerének megtervezése, a mezőgazdasági, az erdőgazdasági területek természetvédelmi, tájgondozási programjának megalkotása, a szükséges kompenzáció mértékének behatárolása,
- a honos növény és állatfajok védelmét célzó programok kidolgozása, a védelemmel összhangban álló hasznosítási módok és intenzitások meghatározása.

A Német tartományok természetvédelmi törvényei

A Szövetségi Természetvédelmi Törvényre épülnek a tartományi természetvédelmi törvények, amelyek megnevezéseiből kitűnik, hogy a tájat a magyarországinál szélesebb körben értelmezik (a felsorolás az öt új szövetségi tartományt nem tartalmazza):

Baden -Württemberg

Törvény a természet védelméhez, a táj fenntartásához és a szabad tájban üdüléshez (Gesetz zum Schutz der Natur, zur Pflege der Landschaft und über die Erholungsvorsorge in der freien Landschaft) Hatályba lépés: 1975. október 21.

Bajorország

Törvény a természet védelméről, a táj fenntartásáról és az üdülésről a szabad természetben (Gesetz über den Schutz der Natur, die Pflege der Landschaft und die Erholung in der freien Natur) Hatályba lépés: 1982. október 10.

Berlin

Törvény Berlin természetvédelméről és tájfenntartásáról (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege von Berlin) Hatályba lépés: 1979. január 20.

Bremen

Törvény a természetvédelemről és a tájfenntartásról (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege) Hatályba lépés: 1979. szeptember 17.

Hamburg

Hamburgi törvény a természetvédelemről és a tájfenntartásról (Hamburgisches Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege) Hatályba lépés: 1981. július 2

Hessen

Hesszeni törvény a természetvédelemről és a tájfenntartásról (Hessisches Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege) Hatályba lépés: 1980. szeptember 19.

Alsó-Szászország

Alsó-szászországi természetvédelmi törvény (Niedersächsisches Naturschutzgesetz) Hatályba lépés: 1990. július 2.

Nordrhein-Westfalen

Törvény a természetháztartás biztosításához és a táj fejlesztéséhez – Tájtvörvény (Gesetz zur Sicherung des Naturhaushalts und zur Entwicklung der Landschaft – Landschaftsgesetz) Hatályba lépés: 1980. június 26.

Rheinland-Pfalz

Tájfenntartási törvény (Landespflegegesetz) Hatályba lépés: 1979. február 5.

Saarland

1097. sz. törvény a természet védelméről és a táj fenntartásáról (Gesetz Nr. 1097 über den Schutz der Natur und die Pflege der Landschaft) Hatályba lépés: 1979. január 31.

Schleswig-Holstein

Törvény a természetvédelemről és a tájfenntartásról (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege) Hatályba lépés: 1982. november 19.

Kiemstedt professzor (Hannover) összeállításában 1993-ban jelent meg „Irányelvek a tájtervezéshez” (továbbiakban: *Irányelvek*) az előkészítés alatt álló németországi építés-tervezési szabályozás munkarészeként. Az „*ökológiai területhasználat-management*” Németország szerte hangoztatott jelmondatának hétköznapi, gyakorlati tervezési módszertana az *Irány-*

elvekben került megfogalmazásra. Klaudia Martini tartományi környezeti miniszter szerint az *ökológiai területhasználat-management* a természeti értékek, a társadalmi igények szerinti lakó- és munkahelyi körülmények, valamint a távlati anyag- és energiagazdálkodás felelőségteljes megoldását jelenti.

A területhasználati terv ehhez minden településnek lehetőséget, bizonyos mértékig szabad kezet ad. Az *Irányelvek* tartalmazza a lehetőségek ésszerű kihasználási módját. Segítséget nyújt továbbá a kötelező építési tervek elkészítéséhez. Az *Irányelvek* tervezési és döntési biztonságot ad az építési tervek valamennyi készítőjének. Végül az *Irányelvek* alapján kiderül, hogy az *ökológiai területhasználat-management* nem terhelő kötelezettség, hanem az intelligens tervezés sarokpontja.

Az *Irányelvek* hét részt tartalmaz:

- Tájtervezési célok, rendeltetések, feladatok
- Tájtervezési teljesítmény-meghatározás
- Módszertani segítség
- Jogi alapok
- Hatóságok, kamarák, szövetségek
- Tervek grafikája, ábrázolástechnikája
- Tájtervezési bibliográfia

A tájtervezés az építésügyi tervezés mindkét szintjén mint

- a területhasználati tervezést előkészítő és
- az építési tervet megalapozó

olyan helyi tervezési tevékenység, amely a tájnak, mint a ökorendszer-szerkezetnek védelmét és fejlesztését, valamint a tájminőség megőrzését és fejlesztését szolgálja Németországban.

Rheinland-Pfalz tartományban a tájtervezés jogi alapját a tájfenntartási törvény (Landespflegegesetz) és az építési törvény (Baugesetzbuch) jelenti.

A tájtervezés a tájfenntartási törvény 1. §-ban megfogalmazott módon és a 2. §-ban konkretizált természetvédelmi és fenntartási célokat szolgálja. A törvény 1. §-a alapján a természetvédelmi és tájfenntartási célok:

„A természetet és a tájat a beépített és az építési tevékenységtől mentes térségekben úgy kell védeni, fenntartani és fejleszteni, hogy

- a természetháztartás teljesítőképessége,
- a természeti javak használhatósága,
- a növény- és az állatvilág, valamint
- a természet és a táj, mint az emberi élet alapja és mint az üdülés feltétele

tartósan biztosított legyen.”

A helyi tájtervezés jogi konstrukciója Rheinland-Pfalz tartományban megköveteli a primer integrációt. A tájtervezés két fázist tartalmaz. Az első fázishoz, – amely tisztán szakmai és az egyéb tevékenységektől befolyásolásmentes – tartozik egy tájfejlesztési koncepció, szakvélemény kialakítása. A második fázis a koordinációs és mérlegelési lépéseket tartalmazó építési irányterv, amely integrálja a területhasznosítási és a tájrendezési terveket. Az eredmény az engedélyezett „Területhasználati, tájhasználati integrált terv” (lásd. Landesamt für Umweltschutz... 1992).

A konstrukció lényege:

- A tájfejlesztési koncepció szolgál mértékül a környezet-terhelhetőség megítélésében.
- Abban az esetben, ha a használat túlzott környezet-terhelést okoz és a fejlesztési tervváltozatok a természet és a táj káros befolyásolását nem tudják megszüntetni, akkor az integrált területhasználati- tájterv koncepciót tartalmaz a kompenzációra. Ezért ez a terv „ökokontóként” alkalmazható.
- A tájterv döntési lehetőségeket tartalmaz. Ilyen módon a szakmai érvek megfelelően felsorakoztathatók. Minél jobb minőségűek és meggyőzőbbek a javaslatok, annál könnyebben tudja a település azokat átvenni és megvalósítani.

A tájtervezési feladatok a leírtak alapján is érzékelhetően sokrétűek. A tájtervezésnek települési szinten áttekinthetőnek kell lennie és az egyes feladatokat is tartalmaznia kell. A tájtervezés során ezért a szakági tervezők (mező-, erdő- és vízgazdálkodás) igényeit figyelembe kell venni. A szakági potenciál-értékeléseket, mező- és erdőgazdasági termőhely értékeléseket, a geológiai nyersanyag-előfordulásokat, talaj-vízértékeléseket, vízminőség-vizsgálatokat be kell a tájtervbe dolgozni. Amennyiben a szakági tervek, szakvélemények hiányoznak, a tájtervezés során kell azok kidolgozásáról gondoskodni.

A természet-háztartás teljesítőképessége és a tájkép feltárása, értékelése során

- a fajok és életközösségeik (faj- és biotópvédelem),
- a természet – és a tájélmény (üdülés-biztosítás),
- a talaj (talajvédelem),
- a vizek (vízvédelem),
- a klíma és a levegőtisztaság

védelme, illetőleg fejlesztése a tájtervezésben megoldandó feladat.

A természetháztartás részrendszereinek, az abiotikus faktoroknak – így a talajnak, a vizeknek és a klímának – regenerálását és szabályozását is a tájtervben kell előírni. A tájterv messzemenően és felülethatárossan megfelel a környezeti törvényben (Umweltgesetzbuch) előírt környezeti iránytervnek” (Umweltleitplan).

A *tájrendezési kerettervek* (Landschaftsrahmenplan) sajátos kapcsolódási felületeket jelentenek Németországban a természetvédelem és a tájtervezés között. A Hannover térségére készített *tájrendezési keretterv* alapján tanulmányozható e tervfajta sajátossága, amelyet az alsó-szászországi természetvédelmi törvény 5. §-a alapján állítottak össze. A tartalmi felépítés a következő:

- A tervezési terület áttekintése (természeti tagolódás, történeti változások)
- Szakmai szempontok
- A természet és a táj jelenlegi állapota, valamint a várható változások
 - Fajok és társulások (vizek, mocsarak, erdők, puszták, száraz gyepek, sövények és fásítások, fák, gyepek, szántók, parlagok, anyagnyerőhelyek, mesterséges tározók, különleges biotópok, települési biotópok)
 - Sokoldalúság, sajátosság, szépség (jelenlegi helyzet, fontos térségek)
 - Talaj, víz, éghajlat (jelenlegi helyzet, fontos térségek)
- Természetvédelmi célok
 - Természet- és tájvédelmi irányelvek
 - Természetvédelmi célok

- A természet és a táj védelemre érdemes részletei
- Szükséges védelmi-, fenntartási- és fejlesztési- intézkedések
- Intézkedések a különleges fajvédelemhez
- Használati követelmények (kitermelés, üdülés, település, energiagazdálkodás, közlekedés, mezőgazdaság, erdőgazdaság, tagosítás, vízgazdálkodás, hulladék- és szennyvízgyártás, bányászat, honvédelem)
- Utalások a területfejlesztésre és az építési tervezésre .

2.3. Tájtervezés más nyugat-európai országokban

A nyugat-európai országok közül Ausztria, Franciaország és Svájc, ezen kívül USA (New England példáján) gyakorlatát ismertetjük. Tömondatokban a helyzet feltárása így hangozhatna:

- Ausztriában a tájtervezés jogi háttere nincs egyértelműen tisztázva.
- Franciaországban a tájalakulásra és a tájképi hatásra helyeznek nagy hangsúlyt.
- Svájcban a tájtervezés az egyéb tervfajtákba integráltan jelenik meg.
- New Englandban komplex tájrendezési terveket készítenek és már két évtizede térinformatikai eszközökkel oldják meg a feladatokat.

Ausztria

A tájtervezés értelmezésében – éppen a jogi szabályozás hiánya miatt – óriási ellentétek alakultak ki. Egyes szakemberek a tájtervezést a mezőgazdasági területekre, hazai szóhasználatnál a külterületekre szűkítik, illetve a tagosítással azonosítják. Mások a regionális léptékű területhasznosítási terveket, a patak renaturalizációs terveket és a sílesikló pályák tereprendezési-gyepesítési terveit is tájrendezésinek tekintik.

A nagy (Wien, Salzburg, Graz) és a középvárosokra egyaránt készítenek „tájrendezésinek” nevezett terveket. A városi szintű, a központot és a városkörnyéket együttesen feldolgozó tájrendezési tervekben a lakossági, az infrastrukturális fejezetek részletesek.

A „nem” nagyvárosokra készített tájrendezési terveknél a címben előszeretettel tüntetik fel, hogy „Landschaftsplanung für ländlichen Raum”, azaz a „vidéki” térségekre, település-csoportokra vonatkozik. A tájrendezési tervek jelentős hányada a védelemre érdemes területek megóvására, valamint a védett területek fenntartására irányul.

A tájrendezési tervek készítésénél a 90-es évek eleje óta erőteljesen terjed a térinformatika alkalmazása.

Franciaország

Az egyes régiókra készített rendezési, fejlesztési tervekkel együtt, vagy gyakran azokkal párhuzamosan készülnek a tájrendezési tervek, tanulmányok. Azok kidolgozása során nagy gondot fordítanak a tájalakulás-történeti kutatásokra és a vizuális hatások feltárására. Az egyes tájakkal kapcsolatos tájtörténeti részek az irodalmi és a képzőművészeti vonatkozásokat is részletesen felölelik. A változásokat az egykori térképek és a jelenlegi állapot közötti összehasonlítással, valamint a festmények, korabeli felvételek összehasonlításával végzik.

Különösen nagy figyelmet fordítanak a tájésztétikai összefüggésekre. A tájképi vizsgálatokat, értékeléseket igen gazdag fényképanyag támasztja alá. A légvezetékek nyomvonalainak kijelölésénél például kiemelten foglalkoznak tájképi hatásokkal.

A területi tervezésben jelentősen elterjedt térinformatikai eljárások alkalmazása ellenére a tájtervezők idegenkednek az új technika használatától.

Svájc

Az első tájterv Zürich kanton területére készült 1970-ben. Svájcban a tájterv sajátos helyet foglal el a tervezési hierarchiában. Egyaránt szerepel a terület-felhasználási és az iránytervekben. Kiegészíti a zöldfelületi terveket. A tájrendezési tevékenység sajátos formája a tájgondozási tervezés (Landschaftspflegerische Begleitplanung).

A *területhasználati tervezés* (Nutzungsplanung) keretében készülnek az ún. *iránytervek* (Richtplan), amelyek a természetvédelmi, a közlekedési, az üdülési, a mezőgazdasági stb. szempontokat tartalmazó szakági tervek alapján készülnek. Az iránytervek megalapozó, koordinációs és az eredményeket tartalmazó munkarészekből állnak. A megalapozó munkarészekhez

- a térségi összefüggések, környezeti állapot,
- a tájfejlesztési alapelvek és
- a tájrendezési tervek

tartoznak.

A *tájgondozási tervek* valamilyen konkrét létesítmény, objektum, területegység fenntartására, megóvására szolgálnak. Részletesen tartalmazzák az ökológiai szemléletű, a fenntartható fejlődést szolgáló, a tájbaillesztést preferáló intézkedéseket és azok érvényesítési módját. A tájgondozási tervek a területhasználati és az iránytervektől teljesen függetlenek.

A svájci tájtervezési gyakorlat és fogalomhasználat sok hasonlóságot mutat a németországi-val. A fogalmak értelmezésében is és a tervek egymásra épülésében is sok az eltérés. Más a hatósági és a jóváhagyási rendszer.

New England (USA)

Az Egyesült Államok tájrendezési vonatkozásban példaképpül szolgál az EU tagországoknak, mivel komplex tájszemléletével, alkalmazott módszereivel megelőzte Nyugat Európát.

A több mint egy évszázados, az Olmsted-i hagyományokra alapozott tájépítészet az USA-ban igen széles körben alkalmazott. (Frederick Law Olmsted, Sr. volt az amerikai tájépítészet megalapítója, a tervezési tevékenység kiterjesztője, a kezdeti természetvédelmi mozgalom úttörője.) A Bostontól Washingtonig kialakult metropoliten régió, valamint a keleti partvidék menti államok fejlettsége hatékony tájtervezést követelt. E jelentőséggel tájtervezési tevékenység hatása az Egyesült Államok egész területére kisugárzott.

A metropoliten régióban vízvédelmi, természetvédelmi, üdülési céllal, valamint a „történeti” tájak megőrzésére, autópályák tájba illesztésére készültek tervek.

Valamennyi regionális szintű terv, tanulmány az állami törvények, rendeletek alapján születik. A tanulmányok tematikájában nagyfokú „szabadság” tapasztalható. A tájrendezési tervek része a szociális viszonyok részletes feltárása a fejlesztési koncepció, majd a javaslat.

Az utóbbi évtizedekben „divatos” szakmai tevékenység volt a panoráma (scenik) utak kialakítása. Az elmúlt években a zöldfolyosó (Greenway) rendszer szemlélet széleskörűen terjed. A terveket kizárólag térinformatikai eszközökkel készítik (ARC/INFO, MapInfo).

A nyugat-európai tájtervezési gyakorlat megismerése érdekében konzultáltunk az egyes országok tájtervezési intézeteinek professzoraival, valamint tervező irodák munkatársaival. Terveket, tanulmányokat, szabályozási rendszereket vizsgáltunk, a végrehajtás gyakorlatát tanulmányoztuk. A problematika jobb megismerése érdekében konzultáltunk a Kertészeti Egyetem Tájépítészeti szakán végzett és külföldön tevékenykedő kollégákkal, valamint az adott országban letelepedett magyar szakemberekkel.

3. A KIALAKULT TÁJTERVEZÉSI HELYZET ÉRTÉKELÉSE

A tájtervezés jellegéből adódóan a tételes összehasonlítást képtelenség lenne megtenni. Bizonyos tartalmi és formai hasonlóságok és eltérések alapján a tapasztalatok összefoglalhatók.

3.1. A hazai tájrendezési gyakorlat előnyei és hátrányai

A tanulmányban a hazai és a szomszédos országok tájtervezési gyakorlatát tártuk fel. Vizsgálataink a miénknél hosszabb ideje tájtervezői tevékenységet folytató országok és saját módszereink összehasonlítását is lehetővé teszik. Kutatásaink évtizedes kutató munkán alapulnak, ezért több megállapítás felemás, ugyanis a közép-európai rendszerváltást követően a korábban kialakult metodikák, tervező irodai munka módszerek jelentősen átalakultak és változnak ma is.

1. Az első, mai értelemben vett tájrendezési terv elkészítése (1970) óta a gyakorlat igen sokat fejlődött, sőt az utóbbi években több vonatkozásban is az európai élvonalhoz felzárkózott, magas szintű tájrendezési tervek, tanulmányok készültek térinformatika, tájértékelési módszerek alkalmazásával.
2. A regionális léptéktől (nemzeti parkok, üdülő körzetek) a megvalósítási szintig (utak tájbaillesztése, bányatavak, hulladéklerakó helyek rendezése, bányautótájak rehabilitálása stb.) készültek tájrendezési tervek.
3. „Hivatalosan” tájrendezési tervek regionális szinten, valamint az általános rendezési tervek (tájrendezés és természetvédelem) szakági munkarészeiként a 9007/1983. ÉVM közlemény alapján kerültek kidolgozásra.
4. A regionális tájrendezési tervek és az általános rendezési tervek szakági munkarészei is – a 9007/1983. ÉVM közlemény szerint – *vizsgálatra, programra és tervjavaslatra* szakaszoltak. A vizsgálat nem kerül minden esetben dokumentálásra és gyakran együtt készül a programmal.
5. A regionális tájrendezési tervek team munkában, szakértők, altervezők bevonásával készülnek, míg a tájrendezési és természetvédelmi szakági munkarészek többnyire egy-egy tervező alkotásai.
6. A 9007/1983. ÉVM közlemény szerint készített szakági tájrendezési tervek és az egyéb tájrendezési tervek tartalma – a tartalomjegyzéki hasonlóság ellenére – igen eltérő.
7. Az általános rendezési tervek tájrendezés és természetvédelem szakági munkarészeinek készítéséhez az önkormányzatok adják (korábban tanácsok) a megbízást. A regionális tájrendezési tervet a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Területi Tervezési Főosztálya és részben a megyei szervek, ritkábban a természetvédelmi igazgatóságok, intéző bizottságok, vízügyi szervek, erdőgazdaságok rendelik meg.

8. A tájtervezők készítik a zöldfelületi rendszerterveket és gyakran a környezetvédelmi szakági munkarészeket is. A környezeti hatástanulmányok kidolgozásában is egyre hatékonyabban vesznek részt.
9. A tájrendezési tervek 1990-ig szinte kizárólag az országos szintű tervező irodákban (VÁTI, PTTV, BUVÁTI, LAKÓTERV, VIZITERV) a Kertészeti Egyetem Tájrendezési Tanszékén, valamint egyes megyei és városi tervező irodákban készültek. A rendszerváltást követően országszerte a kis létszámú magán-tervező irodák kezdtek a témával foglalkozni.
10. A tájrendezési munkák színvonalában jelentős különbségek vannak. Az utóbbi években egyre több műhelyben terjed a térinformatika alkalmazása.
11. A tájrendezési tervek viszonylag kis példányszámban készülnek. A tervek lakossági szemlére bocsátására csak ritkán kerül sor.
12. A költségtakarékos dokumentálási kényszer miatt a fényképek és a színes nyomatok mennyisége erősen korlátozott.

A hazai helyzet összegzéseként előnynek tekinthető, hogy

- a tájrendezési tervek készítéséhez volt egyfajta jogi háttér (9007/1983. ÉVM közlemény),
- több törvényben szerepel a tájrendezési kifejezés, illetve történik utalás a tájrendezésre,
- készülnek, készülhetnek színvonalas regionális tájrendezési tervek,
- hatósági körben és az önkormányzatoknál ismertté váltak a tájrendezési tervek.

Hátrányosnak minősíthető viszont, hogy

- a tájtervezésre, a tájrendezésre a többszöri próbálkozás ellenére sem született törvény,
- az önkormányzati képviselők és a politikusok túlnyomó többsége a tájtervezési tevékenység jelentőségét még nem ismerte fel,
- az ökológiai szemlélet hiánya és részben a gazdasági helyzet miatt viszonylag kevés tájrendezési terv készül,
- nincsenek széles körben terjeszthető útmutatók, minta tervek,
- a tájrendezési tervek viszonylag kis példányszámban készülnek,
- nem alakult ki a tájrendezési tervek megvalósításának ellenőrzési rendszere, sok esetben hiányzik a megvalósítás anyagi fedezete.

3.2. A külföldi tájtervezési gyakorlat értékelése

Az utóbbi évtizedben szerzett szakmai tapasztalatok alapján a külföldi tájrendezési gyakorlatról – a hazaihoz hasonlóan – 12 pontba csoportosítva foglaltuk össze megállapításainkat.

1. A társadalmilag fejlett országokban valamilyen szinten és „tájtervezésinek” megnevezetten készülnek tervek, tanulmányok.

2. Tájrendezési tervek egyaránt készülnek regionális (tartományi), tájegységre vagy több településre kiterjedő léptékben és konkrét megvalósítási szinten (élőhely védelem, folyó renaturalizálás).
3. A tájrendezési tevékenység jogi szabályozása eltérő. Függetlenül a szabályozás (törvény, rendelet, határozat) tényétől vagy hiányától, a társadalmilag fejlett országokban hasonló jellegű tájtervek készülnek. A jogi háttér különbözősége vagy hiánya ellenére – a kialakult szokások alapján – jól bevált gyakorlat szerint készülnek a tájrendezési tervek.
4. A tájrendezési munkák, tanulmányok szerkezetében elkülönülnek a vizsgálati, a szintetizáló és a javaslati munkarészek. A munkarészek egyidejű és elkülönített dokumentálására egyaránt ismeretesek példák.
5. A tájrendezési terveket általában team-munkában, a társdiszciplínák képviselőinek bevonásával készítik, de előfordulnak egy-egy szerzőtől származó munkák is.
6. A tanulmányok készítése során részletesen feltárják a tájalakulás-történeti sajátosságokat, kidolgozzák a történeti ökológiai összefüggéseket. A tervekben az „ökológiai” mélység igen eltérő. A tartalomjegyzékek hasonlósága ellenére a tényleges tartalmi színvonalban az egyes műhelyek, iskolák, térségek között különbségek mutatkoznak.
7. A tájrendezési tervek készítésére a megbízások többségét önkormányzatok és természetvédelmi szervek, valamint különböző szövetségek adják.
8. A tájtervezők többsége a tanulmányok, rendezési tervek készítése mellett részt vesz ökológiai rizikó elemzések, környezeti hatástanulmányok és környezetvédelmi anyagok készítésében is.
9. A tervek túlnyomó többsége kis létszámú, néhány fős magánirodáknak készül. Nagyon számít a 10-nél több tervezőt foglalkoztató iroda.
10. A tájrendezési munkák színvonalasak. Azokban hangsúlyos a tájértékelési módszerek kidolgozása. Széles körben elterjedt a térinformatika alkalmazása.
11. A tájrendezési tanulmányokat, terveket nagy példányszámban készítik. A munka során hangsúlyt fektetnek a lakossági tájékoztatásokra, illetve a különböző szervezetek véleményének figyelembevételére.
12. A tájrendezési tervek többségét jelentős mennyiségű fénykép egészíti ki. A térképes mellékletek igen jó minőségű színes technikával készülnek.

Összegzésként megállapítható, hogy

- az egyes országokban kialakult tájtervezési gyakorlat eltérő,*
- a vonatkozó adottságok, feladatok szerint a tájrendezési tervek országonkénti sajátosságokat tükröznek,*
- a tájrendezési tevékenység, az elismertség, a tervek színvonala, a témakörök jellege az egyes országok társadalmi-gazdasági fejlettségét, a tájtervezési képzés mikéntjét kifejezi.*

4. A TÁJRENDEZÉSI TERVEK EGYSÉGESÍTÉSÉNEK PROGRAMJA

A tervek egységesítését a tájrendezés országhatárokon átívelő közös célja – *a tájrehabilitáció, a tájvédelem, a táj üzemeltetés, a fenntartható tájfejlesztés* – teszi szükségessé. A munkát könnyíti az EU környezetvédelmi–fenntartható fejlesztési programja, amelyhez a tájtervezési harmonizációt illeszteni lehet. A tervek egységesítése öt pilléren, a táji információ háttér, a tervezési rendszer, a hatáselemzési-értékelési-méretezési rendszer, a szabályozás és a végrehajtás-ellenőrzés-visszacsatolás összhangján nyugszik.

A táji információ rendszer

A *táji információ rendszer* kialakításakor az alapadatok teljes körének meghatározása, feldolgozási szintjének, jellemzésének egységesítése a feladat. Az alapadatokon túl fel kell dolgozni a táji hatáselemzések tanulságait, a hatás prognózisokat, a terhelhetőségi méretezéseket, hogy a hasonló problémák hatáselemzéséhez, értékeléséhez, méretezéséhez etalon álljon rendelkezésre. Az európai országokban eddig végzett kutatások, tervek következtetéseit még nem kezdték meg feldolgozni, összegezni.

Tervezési rendszer

A *közös tájtervezési rendszer* alapfeltétele a tervezési hierarchia (operatív, taktikai, stratégiai tervek), a tervezési szintek (európai és nemzeti) összehangolása, egységes metodológia és metodika kialakítása.

A taktikai és a stratégiai hatáselemzések módszertani megalapozása, a hozzájuk rendelt tájértékelés egységesítése számtalan esettanulmány elemzése, az értékelésen nyugvó táj terhelhetőségi határértékek meghatározása, a tájfejlesztés méretezhetőségének biztosítása következő feladat. A méretezhetőség ugyanis alapja a nagy időt, következetes előkészítő munkát, konzekvens döntést igénylő fenntartható fejlesztésnek, rehabilitációnak, védelemnek.

A hatáselemzési, az értékelési és a méretezési rendszer

Kísérleti hatáselemzéseink során a fejlesztési, a rendezési és az operatív tervezés módszertanába beépült, a tervezés lényegét jelentő belső hatáselemzést (amely során a tervező és megbízója meggyőződhet a terv célszerűségéről, szakszerűségéről) és a törvényben meghatározott környezeti, társadalmi, gazdasági hatáselemzéseket egy rendszerbe fogjuk össze. Erre a rendszerre épül az értékelési és a terhelhetőség elemzés. A módszer egységesítésével lehetővé válna az egyes országokba készülő tájrendezési tervek és következményeik összehasonlítása, a táji szabályozás közelítése.

A szabályozás

Tájrendezési, tájgazdálkodási uniós direktívák kidolgozását a tájkonvenció után joggal feltételezzük. A tagállamok törvénykezésének, így a magyarországi Tájtvörvénynek az európai tájdirektívákhoz lehet, kell igazodnia. Szerencsésnek mondható, hogy az európai irányelvek most vannak kimunkálás alatt, így a magyarországi elvárások még megjeleníthetők, tapasztalataink a nemzetközi szabályozásba beépíthetők.

A végrehajtás, az ellenőrzés és a visszacsatolás

Az ellenőrzési rendszer egységesítése, a célkitűzések, a tervek és hatáselemzéseik realitás vizsgálatán, a tervek megvalósulásának figyelésén, a táji terhelhetőség betartásának kontrolján, a szükséges korrekciók, visszacsatolások megtételén, a tapasztalatok állandó cseréjén múlik.

A tájtervezés egységesítésének európai programja még nem készült el. Próbálkozások már voltak, amelyeket beépítettünk tanulmányunkba. Konceptiónk újszerű, reményeink szerint számot tarthat kollégáink figyelmére. Javaslatainkat nemzetközi tájrendezői, tájgazdálkodási fórumokon vitára kívánjuk bocsátani, hogy ezzel jogot nyerjünk a tájrendezési, tájgazdálkodási direktívák kidolgozásában való részvételre és a magyarországi szempontok megjelenítésére.

Összefoglalás

A tanulmányt kétséget kizáróan pártosan, azaz tájtervezői szemlélettel állítottuk össze. Olyan áttekintést szándékoztunk adni, amely a magyar történeti vonatkozásoktól a külföldi gyakorlatig és a mai hazai helyzetig tartalmazza a tájtervezési összefüggéseket, hogy az EU csatlakozásig megteendő út meghatározható legyen.

Az Alpok–Adria Munkaközösségben folyó tájrendezést és a németországi gyakorlatot részletesebben ismertettük. Ennek oka egyrészt nyugati megyéink Munkaközösségi tagsága, másrészt Németország erős tudományos, technikai, gazdasági hatása Európára, Magyarországra. Mindkét gyakorlat sok tanulsággal szolgál, amelyeket a hazai tájtervezés európai igényességűre fejlesztésekor érdemes figyelembe venni. A többi ország gyakorlata is – amelyet elemeztünk – orientálhatja tájépítészetünket.

A tájtervezés létjogosultsága, szükségessége a nálunk társadalmilag–gazdaságilag fejlettebb országokban beigazolódott. Magyarország eddig nem volt olyan szerencsés helyzetben, hogy tájvédelemre, -fejlesztésre, -gondozásra jelentős pénzeszközöket mozgósíthatott volna. A helyzet tovább nem tartható, a tájjal való gazdálkodás hiánya helyrehozhatatlan károkat okozhat. A mulasztást mielőbb pótolni kell.

A tájdegradáció veszélyének ellenére a jó példákat nem követjük, sőt talán még jobban leszakadunk. Az utóbbi évek törvénykezése, tervezési gyakorlata nem szolgálta kellő mértékben a „táj-ügyet”. A különböző törvényekből (területfejlesztési és területrendezési, környezetvédelmi, természetvédelmi, bányászati, vízügyi) „kimaradt”, illetve *nem jelentőségének megfelelő súllyal szerepelt a tájtervezés.*

A törvények előkészítés során azzal a megfontolással redukálták a tájtervezési, tájrendezési cikkelyeket, hogy úgyis lesz önálló „tájvédelmi” szabályozás. Önálló „tájás” törvény – a kényszerítő szükség, az évek óta tartó szakterületi előkészítés ellenére – előre láthatóan rövid időn belül nem születik meg. A meglévő törvényeket utólag képtelenségnek tűnik az európai uniós elvárásoknak megfelelő táji tartalommal kiegészíteni.

A tájépítészet „mindent” átfogó európai szerepét jól példázza a „Tájtervezés a városban?” címmel 1995. október 6–8. között Hannoverben megrendezett konferencia. A címben szereplő kérdőjel provokatív. Van egyáltalán szükség a tájtervezésre? Igényli a város a tájtervezést? A konferencia konklúziója az volt, hogy nem csak a kistérségekben, régiókban, hanem még a városban, a belterületen is létjogosult, sőt szükséges a tájtervezés!

A tájtervezés Európa-szerte hódít, miközben Magyarországon egyhelyben topogásra kényszerül. A magyar tájjal itt és nekünk kell gazdálkodnunk. Ez nem Európa ügye, hanem egyedül és kizárólagosan a miénk. Ha nem cselekszünk szükségszerűen vesztesek leszünk. A tájjal együtt arcunkat is elveszíthetjük és mindazon államokhoz képest lemaradunk, akikkel csatlakozásunkkal egyenlőek akarunk lenni. Vigyáznunk kell, hogy a majdani csatlakozás ünnepi harangszava nehogy értünk, múlásunkért szóljon.

A tájban tükröződik egy nép kultúrája, gazdasági ereje, technikai fejlettsége. A táj állapota, rendezettsége vagy rendezetlensége az ország névjegye. A táj, a tájkép a jelen és részben a múlt történetének olvasókönyve, a jövő záloga. Nem véletlenül vallják a japánok, hogy a jövő évezred nemzetek közötti versenyét az az ország nyeri meg, amely polgárainak rendezett, kreativitásra ösztönző tájat tud biztosítani.

Felhasznált irodalom

A területi tervezés rendszere és fogalomtára:

Alpok–Adria Munkaközösség, Pécs, 1993. (p. 187.)

Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium 9007/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM számú közleménye a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről

Építésügyi Értesítő, 1983. aug. 5. (pp. 348–355.)

Balogh Ákos (1993):

A tájgazdálkodás alapjai, kandidátusi értekezés. Esztergom, (p. 106.)

Beispiele aus der Planungspraxis

Planung Vernetzter Biotopsysteme im Landkreis Altenkirchen. Arten- und Biotopschutz auf der Stufe der Regionalplanung

Bund Deutscher Landschaftsarchitekten, Bonn, 1992. (p. 201.)

Csemez A. (1995): Tervek egymásra épülése. Tájéjfo, Budapest. (p. 82.)

Csemez A. (1996): Tájtervezés – tájrendezés

Mezőgazda Kiadó, Budapest. (p. 299.)

Jacsman, J.–Schilter, R. Ch.(1995): Landschaftsplanung

Institut für Orts-, Regional- und Landesplanung, ETH Zürich,

Kiemstedt, H. – Wirz, S. (1993): Leitfaden zur Landschaftsplanung

Landesamt f.Umweltsch. und Gewerbeaufsicht, Rheinland-Pfalz, 1993. (p. 284.)

Landschaftsplanung in der Stadt?

Beiträge zur räumlichen Planung, Universität Hannover, 1995. (p.120.)

Landschaftsrahmenplan Landkreis Hannover

Herausgegeben vom Landkreis Hannover Amt für Naturschutz, 1990. (p. 468.)

Naturschutzgesetze des Bundes und der Länder Bundesartenschutzverordnung

Deutscher Taschenbuch Verlag, 1990, (p. 536.)